

CODE OF CONDUCT V ROZHODOVACÍ PRAXI (NEJEN) SOUDŮ

LENKA DOUBRAVOVÁ

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Různé etické kodexy či kodexy chování (souhrnně v textu označovány jako "codes of conduct") se staly nedílnou součástí současného hospodářského života. Nejčastěji jsou spojovány s nadnárodními společnostmi nebo vymezují žádoucí chování určité profesní skupiny. Cílem tohoto příspěvku je analyzovat etické kodexy z právního pohledu v duchu zastřešujícího tématu sekce konference, tedy významu soft law v obchodněprávním kontextu. Pokusím se tedy zmapovat codes of conduct v různých oblastech hospodářství, a to nejen v českém či evropském kontextu, a poté zobecnit jejich shodné znaky či objasnit vývojové tendence. Významnou částí práce bude i snaha o vymezení právní povahy těchto kodexů. Podkladem pro tyto závěry bude analýza konkrétních případů soudů a jiných, zejména správních orgánů, díky nimž se pokusím o komplexnější pohled na danou problematiku. Cílem příspěvku ale na druhou stranu není jakkoli význam codes of conduct přeceňovat, ale jen poukázat na jejich (možný) vliv na rozhodovací praxi (nejen) soudů.

Key words in original language

Code of conduct; rozhodovací činnost; soud; etický kodex; soft law.

Abstract

Different ethics codes or codes of conduct (hereinafter "codes of conducts") have become an integral part of actual economy. In most cases they are associated with multinational companies or they determine desirable comportment of particular professional group. The aim of the present conference paper is to analyze codes of conduct from the juridical point of view according to the theme of this conference section: "Significance of Soft-law in Commercial Law Context". I will try to describe codes of conduct in different domains not only of Czech and European economy but also to generalize their similar characters and to clarify the development trends. A substantial part of my contribution will be aim for the legal nature of the soft law codes. The basis to these conclusions will be an analysis of particular decisions of courts and other, mainly administrative, authorities. The concrete cases will manage to present more complex point of view at this theme. On the other hand the aim of the conference paper is not to overestimate the importance of codes of conduct, but I want to point out their (possible) influence upon decision making (not only) of courts.

Key words

Code of conduct; decision making; courts; soft law.

Úvod

Velká část nadnárodních společností dnes disponuje různými etickými kodexy či kodexy chování (souhrnně je v textu označuji jako „codes of conduct“), které definují jejich hodnoty ve vztahu ke skupině a obchodní síti. Tyto společnosti přijímají ještě určité „principy“ ve vztahu k zaměstnancům a dodavatelům a často jim vnucují svá pravidla chování. Tyto texty jsou tedy přirozeně jakýmsi jejich vstupem do obchodních vztahů a zavazují dodavatele a distributory.¹

U etických kodexů můžeme pozorovat jeden velký paradox. Na jedné straně jsou jen částečně uskutečňovány a kontrolovány, ale na straně druhé jsou stále častěji součástí obchodních smluv.

Forma a obsah codes of conduct je klade na pomezí etiky, marketingu a práva. Předně je totiž třeba zmínit, že nadnárodní společnosti se často u spotřebitelů netěší velké oblibě a jsou nezdědkou terčem kritiky například od neziskového nevládního sektoru. Etické kodexy jsou tedy dobrým nástrojem na změnu této jejich negativní reputace. Dále se často uvádí, že vlivem globalizace jsou stále více a více zakládány pobočky společností v zahraničí a je tedy nutné vytvořit texty, které by svou povahou překračovaly hranice států a staly se nadnárodní. I proto jsou etické kodexy postaveny právě na etice jako svébytném systému a ta se poté stává na jednu stranu účelem i prostředkem předmětných textů². V takto naznačeném schématu se společnosti stávají tedy vedle státu dalším normotvůrcem a tvoří si vlastní, svébytný systém norem.

Vývoj

Nadnárodní společnosti začaly přijímat codes of conduct právě jako reakci na vzrůstající kritiku na konci 80. let³. Mezi nejčastěji evokovaná témata patřily zejména nerovné (či neférové) praktiky na pracovním trhu u

¹ Etre, C.: Valeur juridiques des codes de conduite d'entreprise et étude de leur portée au sein de la distribution. Avignon, 2007. [online] <http://iut.univ-avignon.fr/mini_site/group/223/COMINDUS/Etre.pdf> [cit. 5.11.2010].

² Tamtéž.

³ O tom např. viz Rubin, S.: Transnational corporations and international codes of conduct: a study of the relationship between international legal cooperation and economic development. Am. U. J. Intel.l. & Pol'y. [online] <<http://www.auilr.org/pdf/10/10-4-4.pdf>> [cit. 5.11.2010].

dodavatelů z Třetího Světa⁴. Za první kodexy tohoto typu bývají označovány:

- *Sullivan Statement of Principales*: z roku 1976, zabývající se obchody s Jižní Afrikou během doby apartheidu.
- *Levi Strauss's Terms of Engagement nad Guidelines*: z roku 1991, je postaven na pěti oblastech, a to etických standartech, dodržování zákonných požadavků, ochraně životního prostředí, společenské spoluodpovědnosti a standardech zaměstnanosti týkajících se práce dětí, vězňů, svobody sdružování, mzdy, pracovní doby, zdraví a bezpečnosti.
- *Nike's Code of Conduct*: byl přijat jako reakce na kritiku společnosti Nike zejména ve vztahu k nerovným pracovním podmínkám a zapojení dětské práce v dodavatelských vztazích v Indonésii. Často kritizovaným nedostatkem tohoto kodexu je absence svobody sdružování.

Jak uzavírá k této problematice Ishikawa, společnosti nepřijímají daná pravidla z „čistoty srdce starat se o zaměstnance u zahraničních subdodavatelů“, ale je nesporné, že pomáhají zvyšovat standarty týkající se zejména zaměstnanosti a pracovních podmínek a zvyšují odpovědnost managementu.

Právní povaha kodexů

Nemyslím si, že je na tomto místě nutné zdůrazňovat, že codes of conduct mají velmi nejasnou právní povahu z pohledu pozitivního práva a proto je řadíme mezi soft law. Jedná se totiž nejen o dokumenty napříč několika právními odvětvími (jako závazkové právo, pracovní právo, spotřebitelské právo, právo hospodářské soutěže, právo životního prostředí apod.), ale jsou také nástrojem politiky společnosti, jelikož definují její strategii. Obsahují proto i jakousi myšlenku diplomacie.

Do kategorie soft law⁵ řadí codes of conduct zejména jejich nejednoznačné formulace, skutečnost, že jejich text umožňuje nezřídka několik možných výkladů, nekonkrétnost závazků, používání podmiňovacího způsobu či užití deklaratorních obrátů.

⁴ Ishikawa, K.: The Rise of the Code of Conduct in Japan: Legal Analysis and Prospect. Loy L.A. Int'l & Comp. L. Rev. [online] <<http://ilr.lls.edu/issues/27/27.IISHIKAWA.pdf>> [cit. 5.11.2010].

⁵ Přičemž se držím koncepce viz Ritaine, E.C.: Nouvelles tendances en droit des obligations - Quel droit s'applique?. Ouagadougou, 2007, Actes du Colloque sur l'harmonisation du droit OHADA des contrats.

Podle Madame Moreau⁶ značí soft law „*pravidla chování, jež jsou právně nezávazná, ale která mají být brána dle záměru jejich autora jako relevantní v právní oblasti*“. V duchu práce Céline Etre si dovoluji podtrhnout, že soft law je na jedné straně „soft“, ale pořád ještě „law“. O té první straně mince, tedy části „soft“, si myslím, že není třeba více uvádět. Je nepochybné, že etické kodexy společností jsou obecné, neobsahují konkrétní závazky, lhůty ani prostředky k dosažení avizovaných cílů. I přesto mohou etické kodexy překvapit a například analýzou případu společnosti Carrefour je možné dospět k závěru, že některé jsou velmi propracované a i překvapivě konkrétní, zejména co se týče kontrolních mechanismů.

Rozhodovací praxe

Když se již dostanu k druhé části sousloví, tedy k právu, musím nejprve přiznat, že daná problematika je soudy či jinými orgány obecně řešena pouze marginálně. V českých podmínkách se mi navíc nepodařilo najít žádný judikát (myslím tím veřejně přístupný v některé z databází), který by se právní povahou etických kodexů obchodních společností zabýval.

Některé střípky se dají najít v oblasti regulaci reklamy, jelikož jsou k dispozici četná (a poměrně zajímavá) rozhodnutí Arbitrážní komise Rady pro reklamu ve věcech, kde se operuje s Kodexem reklamy. Další dílčí oblastí jsou soudní či stavovská rozhodnutí, kdy je napadán člen některé z profesních komor za nedodržení etického kodexu své profese.

I přes výše uvedené se nyní pokusím představit pár konkrétních případů, kdy došlo ve vztahu k etickým kodexům společností v Evropě⁷ (i ve světě⁸) k nějaké právní kvalifikaci.

- První je případ posuzování *frančizové smlouvy společnosti Jeff de Bruges*. Etický kodex této sítě byl připojen k frančizové smlouvě a rozhodnutím Conseil de la Concurrence ve Francii bylo v roce 2007 konstatováno, že je nedílnou součástí smlouvy a má proto stejnou sílu závaznosti. Navíc předmětný kodex stanovil ceny pro příjemce frančizy a

⁶ Moreau, M.: Nouvelles configurations normatives européennes. 2005. In Etre, C.: Valeur juridiques des codes de conduite d'entreprise et étude de leur portée au sein de la distribution. Avignon, 2007. [online] <http://iut.univ-avignon.fr/mini_site/group/223/COMINDUS/Etre.pdf> [cit. 5.11.2010].

⁷ Převzato z Etre, C.: Valeur juridiques des codes de conduite d'entreprise et étude de leur portée au sein de la distribution. Avignon, 2007. [online] <http://iut.univ-avignon.fr/mini_site/group/223/COMINDUS/Etre.pdf> [cit. 5.11.2010].

⁸ Ishikawa, K.: The Rise of the Code of Conduct in Japan: Legal Analysis and Prospect. Loy L.A. Int'l & Comp. L. Rev. [online] <<http://ilr.lls.edu/issues/27/27.1ISHIKAWA.pdf>> [cit. 5.11.2010].

měl tedy za cíl (mimo jiné) omezení hospodářské soutěže a byl proto shledán ze strany francouzského regulátora neplatným.

- Dalším zajímavým případem je soudní spor se společností *Camaieu International*, která ve svém etickém kodexu konstatovala závazek „*ne pas copier les produits commercialisés par Créations Nelson*“⁹. Francouzský Cour de Cassation v této věci důkladně zkoumal předmětný text kodexu a snažil se zjistit skutečný záměr jeho autora. Společnost Camaieu International namítala, že její závazek je čistě morální. Soud naproti tomu dospěl k závěru, že úmyslem společnosti byl jednostranný a záměrný závazek ve vztahu ke konkurenční společnosti a toto ustanovení je právně závazné pro společnost Camaieu International a je proto možné domáhat se soudní ochrany.

- V případě *FNAS* (Fédération Nationale des négociants en Appareils Sanitaires) byla situace skutkově odlišná v tom, že šlo o kodex týkající se členů tohoto sdružení. V daném případě bylo francouzským soutěžním orgánem konstatováno, že pro rozhodnutí, zda jsou uvedené praktiky protisoutěžní, nestačí bez dalšího skutečnost, že kodex obsahoval ustanovení, že daná deklaráce je pouhým nezávazným záměrem.

- Další příklad pochází ze Spojených států amerických. Jde o společnost *Nike*, jež byla zmíněna již výše. Tato společnost publikovala své etické kodexy, které vnucovala svým subdodavatelům. Součástí kodexů byl i závazek respektovat základní práva, k čemuž ale ve skutečnosti nedocházelo. Společnost Nike poté rozesílala rektorům univerzit a vedoucím sportovních klubů letáčky, ve kterých zdůrazňovala, že její subdodavatelé respektují etické kodexy. Soud v Kalifornii toto její jednání posoudil jako klamavou reklamu ve vztahu ke spotřebitelům.

- V poslední řadě bych chtěla představit dva případy z Japonska. Byť dle Ishikawa není tradice etických kodexů této zemi vlastní, i tak se musí její společnosti podnikající i v dalších zemích daným trendům přizpůsobit. Etické kodexy společnosti *Nippon Foods, Inc.* a *Yukijirushi Foods, Co., Ltd.* v době nemoci šílených krav deklarovaly, že hovězí pochází výlučně z domácí výroby. Později se ale ukázalo, že dovážené maso je smícháváno s domácím. Obě společnosti utrpěly značné ztráty vlivem nedůvěry spotřebitelů. Yukijirushi Foods, Co., Ltd. Navíc tři měsíce po zveřejnění této informace jako společnost zapsaná na Tokijské burze, zbankrotovala.

Závěr

Závěrem si tedy dovoluji shrnout, že codes of conduct mohou být v konkrétních případech spojovány jazykem pozitivního práva:

⁹ Tedy nenapodobovat výrobky společnosti Créations Nelson, která je konkurentem dané společnosti na trhu dámské konfekce.

- se smlouvou: mohou tedy být její nedílnou součástí
- s jednostranným závazkem: podmínkou ovšem je, aby byl etický kodex dostatečně konkrétní a určitý
- s quasi-kontraktem

Ať jsou již etické kodexy v konkrétních případech kvalifikovány jakkoli, je nepochybné, že je není možné jen slepě přehlížet. Byť jsem osobně k jejich významu skeptická a považuji je (v duchu svého úvodu) spíše za marketingové či morální závazky, je zřejmé, že v některých případech ovlivňují práva a povinnosti (nejen) účastníků, a proto je nutné vývoj judikatury v této oblasti sledovat.

Literatura:

- Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P.: Kurs obchodního práva. Obchodní závazky, Praha:C.H.Beck, 2003, 603 stran, ISBN 80-7179-746-4.
- Etre, C.: Valeur juridiques des codes de conduite d'entreprise et étude de leur portée au sein de la distribution. Avignon, 2007. [online] <http://iut.univ-avignon.fr/mini_site/group/223/COMINDUS/Etre.pdf> [cit. 5.11.2010].
- Hendrych, D.; Fiala, J.: Právní slovník. 3. podstatně rozš. vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, 1459 stran, ISBN 9788074000591.
- Ishikawa, K.: The Rise of the Code of Conduct in Japan: Legal Analysis and Prospect. Loy L.A. Int'l & Comp. L. Rev. [online] <<http://ilr.lls.edu/issues/27/27.1ISHIKAWA.pdf>> [cit. 5.11.2010].
- Ritaine, E.C.: Nouvelles tendances en droit des obligations - Quel droit s'applique?. Ouagadougou, 2007, Actes du Colloque sur l'harmonisation du droit OHADA des contrats.
- Rubin, S.: Transnational corporations and international codes of conduct: a study of the relationship between international legal cooperation and economic development. Am. U. J. Intel.l. & Pol'y. [online] <<http://www.auilr.org/pdf/10/10-4-4.pdf>> [cit. 5.11.2010].
- Tercier, P.: Le droit des obligations, Zurich: Schulthess Médias Juridiques SA, 2004, 385 stran, ISBN 3-7255-4843-9.

Contact – email

lenkadou@seznam.cz